

Ким Тхуи „Ру“

Казвам се Нгиен Ан Тун, а майка ми е Нгиен Ан Тин. Точката под „и“-то е единственото, което ме отличава, откроява, отделя от нея. Името ми е просто вариант на нейното, включително и по смисъл. На виетнамски нейното означава „мирно обкръжение“, а моето – „мирна вътрешност“. Давайки ми го, тя обявила намерението си да ме превърне в своя следа, в продължение на своята история.

Голямата История, тази на Виетнам, осуети плановете на майка ми. Преди трийсет години, докато прекосяхме Сиамския залив, тя хвърли ударенията и точките в морето. Лиши имената ни от смисъла им и ги сведе до причудливи чуждестранни звуци във френския език. И най-вече, когато станах на десет години, прекрати ролята ми на естествено продължение на майка ми.

Благодарение на изгнанието децата ми никога не са били мое продължение, нито продължение на историята ми. Те се казват Паскал и Анри и не приличат на мен. Косите им са светли, кожата бяла, а миглите гъсти. Не изпитах естественото майчинско чувство, което очаквах да ме завладее, докато ги кърмех посред нощ, в три часа. Майчинският ми инстинкт се прояви много по-късно, по време на белите нощи, в кръговрата от мръсни пелени, безпричинни усмивки, внезапни изблици на радост. Едва тогава разбрах обичта на майката, седнала срещу мен в трюма на кораба, гушнала бебето си, чиято крастава глава бе покрита с вонящи струпей. Тази картина стоя пред очите ми с дни, а може би и с нощи. В трюма, където една малка крушка, увиснала на закачена за ръждив пирон връв, пръскаше слаба светлина, денят не се различаваше от нощта. Постоянното осветление ни предпазваше от безкрая на морето и небето около нас. Пътуващите на палубата ни уведомяваха, че морската синева се е сляла с небесната. Така че ние не знаехме дали се издигаме към небето, или потъваме в морските дълбини. В лоното на кораба раят и адът се бяха вкопчили един в друг. Раят обещаваше ново начало, ново бъдеще, нова история. Адът пък излагаше на показ страховете ни: страха от пирати, от гладна смърт, страха да не се отровим с бисквитите, напоени с машинно масло, страха, че водата няма да ни стигне, че няма да можем да се съвземем, че ще трябва да уринираме в червеното гърне, предаващо се от ръка на ръка, че краставата глава на детето е заразна, че никога повече не ще стъпим на твърда земя, нито ще видим лицата на родителите ни, седнали някъде в полумрака сред тази многолюдна тъпла.

Преди да вдигнем котва посред нощ край бреговете на Рах Джия, повечето пътници се бяха страхували единствено от комунистите, заради които и бяха. Но още щом корабът ни бе заобиколен, обгърнат от еднообразната безбрежна синева, страхът се превърна в многолико чудовище, което подкосяваше краката ни и ни пречеше да усетим вцепенението на неподвижните си мускули. Бяхме сковани в страх, от страх. Дори не затваряхме очи, когато детето с краставата глава ни опикаваше. Не запушвахме нос пред повръщията на съседите. Стояхме схванати, приклекчени от раменете на едни, от краката на други, от страха на всеки един. Бяхме парализирани.

Историята за момиченцето, което залитнало, докато вървяло по ръба на палубата, и паднало в морето, нахлу в миризливата утроба на кораба като упойващ или еуфоризиращ газ, превръщайки единствената крушка в полярна звезда, а напоените с машинно масло бисквити – в маслени курабийки. Полепнал по гърлото и езика, загнезден в главите, вкусът им ни успиваше в ритъма на приспивната песен на моята съседка.

Баща ми носеше със себе си цианкалий, за да ни приспи завинаги, подобно на Спящата красавица, ако семейството ни се озове в плен на комунисти или пирати. Много пъти ми се е искало да го попитам защо бе решил да ни отнеме възможността да оживеем, без да ни даде право на избор.

Престанах да си задавам този въпрос, когато станах майка, когато прочутият сайгонски хирург господин Вин ми разказа как е натоварил петте си деца, от дванайсетгодишния си син до петгодишната си дъщеря, едно след друго, сам-сами, в пет различни кораба, по различно време, за да ги изпрати по широкия свят, далече от преследванията на комунистическите власти. Бил сигурен, че ще умре в затвора, тъй като го обвинявали, че е убивал комунистически другари под претекст, че ги оперира, макар последните никога да не били стъпвали в болницата му. Надявал се да спаси поне едно или две от децата си, пускайки ги в морето. Запознах се с него на стъпалата на църква, където зиме чистеше снега, а лете премиташе от благодарност към свещеника, който отгледал едно след друго петте му деца, докато не пораснали, докато господин Вин не излязъл от затвора.

Не извиках, нито се разплаках, когато ми съобщиха, че синът ми Анри е затворен в свой собствен свят, когато ми потвърдиха, че е от децата, които не чуват и не говорят, макар да не са нито глухи, нито неми. Децата, които трябва да обичаме от разстояние, без да ги докосваме, нито целуваме, без да им се усмихваме, защото мирисът на кожата ни, силата на гласа ни, гъстотата на косата ни, шумът на сърцето ни могат да наранят сетивата им. Анри вероятно никога няма да ми каже „мамо“, въпреки че може да произнася думата „манго“ с цялата чувственост на носовото й звучене. Никога няма да разбере защо се разплаках, когато ми се усмихна за първи път. Няма да узнае, че благодарение на него всяка искрица радост е благословена, че никога не ще се откажа от борбата с аутизма, макар да знам, че е непобедим.

Отсега съм обречена на поражение, оголена и безполезна.

Първите преспи сняг, които видях от самолета, докато кацахме на летище „Мирабел“, също ме накараха да се почувствам оголена, да не кажа гола. Бях гола напук на оранжевия пуловер с къси ръкави, купен в бежанския лагер в Малайзия, преди да тръгнем за Канада, както и на кафявата ми вълнена жилетка, едро изплетена от виетнамски плетачки. Много от пътниците се залепиха за прозорчетата като мен, изумени, зяпнали. След дългия ни престой в помещения без светлина, подобен бял, девствен пейзаж можеше само да ни смае, заслепи, опияни.

Бях зашеметена от чуждестранните звуци, които ни обгръщаха, от импозантната скулптура от сладолед, която бдеше над отрупаната с ордьоври, хапки и сандвичи маса. Макар да знаех, че Канада е невероятна, изпълнена с наслади страна, не познавах нито един от пъстроцветните деликатеси. Подобно на Анри, не чувах, не говорех, без да съм нито глуха, нито няма. Бях изгубила всякакъв ориентир, заедно със способността да мечтая, да се пренасям в бъдещето, да изживявам настоящето в настоящия момент.

Първата ми канадска учителка ни преведе, нас, седемте най-малки виетнамчета от групата, по моста, който водеше към настоящето. Тя бдеше над присаждането ни, грижовна като майка на новородено седмаче. Бавното, успокояващо поклащане на закръглените й бедра и на пълното й, изхвъркнало дупе ни хипнотизираше. Тя вървеше начело, съща майка, която води патенцата си, и ни подканяше да я следваме към пристана, където отново щяхме да станем деца, просто деца, обградени от цветове, рисунки и безгрижие. Ще й бъда вечно признателна за това, че породил първото ми желание на емигрант – да мога да въртя дупето си като нея. Никой от групата не

притежаваше такива пищни форми с такива щедри извивки. Всички до един бяхме кокалести, ръбести, твърди. Когато се наведе над мен, сложи ръце върху моите и изрече: „Казвам се Мари-Франс, а ти?“, аз повторих думите ѝ, без да се замисля, без да почувствам нужда да ги разбера, залюляна в обятията на един лек, свеж и ароматен облак. Смисълът им ми беше непонятен, чувах само мелодията на гласа ѝ, но това ми беше достатъчно. Напълно достатъчно.

Вкъщи повторих поредицата от звуци пред родителите ми: „Казвам се Мари-Франс, а ти?“. Те ме попитаха дали съм си сменила името, връщайки ме на секундата в действителността, където глухотата и немотата изтриваха мечтите, заедно със способността да гледаш надалече, далече напред.

Въпреки че говореха френски, родителите ми също не можеха да гледат далече пред себе си, тъй като бяха изхвъркнали от курса по френски, достъпен само за хора със седмична заплата от четирийсет долара. Бяха свръхквалифицирани за този курс, но недостатъчно квалифицирани за всичко останало. И понеже не можеха да гледат пред себе си, те гледаха пред нас, за нас, за своите деца.

В името на децата си затваряха очи пред бърсането на черни дъски, търкането на училищни тоалетни, разнасянето на пролетни рулца. Виждаха само бъдещето ни. С братята ми напредвахме в браздите на погледа им. Срещала съм родители, чийто поглед беше угаснал под тежестта на тялото на някой пират или през дългите години на комунистическо превъзпитание по лагерите – не военните лагери, а следвоенните, тези на мира.

Когато бях малка, си мислех, че думите „война“ и „мир“ са антоними. В действителност живях в мир, докато Виетнам беше обзет от пламъци, а войната навлезе в битието ми едва когато оръжията бяха свалени. Сега си мисля, че войната и мирът най-вероятно са приятели, които си играят с нас, както им е угодно. Превръщат ни във врагове, когато им дойде на ум, без да ги е грижа какви дефиниции и роли сме им отредили. Затова може би не трябва да се доверяваме на това, което вижда погледът ни, когато избираме посоката му. За щастие, родителите ми бяха успели да съхранят верния си поглед, независимо от цвета на времето, независимо от настоящия момент. Майка ми обичаше да рецитира поговорката, изписана на черната дъска в Сайгон, когато била на осем години: *Đòì là chiến trậ, nếu buồn là thua* – „Животът е борба, в която тъгата води до загуба“. Борбата на майка ми започна късно, без тъга. Тя тръгна на работа на трийсет и четири години, най-напред като чистачка, после като работничка в завод, манифактура, ресторант. В живота, който бе изгубила, беше най-голямата дъщеря на префект. Задълженията ѝ се свеждаха до разрешаването на споровете между двамата главни готвачи – единият французин, другият виетнамец, – на служба в знатното семейство. Или до порицаването на тайните любовни връзки между прислугата. Следобедите пък прекарваше в нагласяне на прическата, грима и тоалета си, в приготовления за светските вечеринки, на които придружаваше баща си. Благодарение на екстравагантния си живот тя можеше да мечтае за всичко, и най-вече за бъдещето на децата си. Подготвяше ни едновременно за музиканти, учени, политици, спортисти, артисти и полиглоти. В същото време, тъй като някъде далече падаха бомби и се проливаше кръв, тя ни учеше да стоим на колене като прислугата. Караше ме всеки ден да измивам четири плочки от пода и да почиствам двацет прорасли бобчета, откъсвайки коренчетата им едно по едно. Подготвяше ни за падането. И с право, тъй като много скоро подът се изплъзна изпод краката ни.

През първите нощи, които прекарахме като бежанци в Малайзия, спяхме направо на червената земя, нямаше под. Червеният кръст беше построил в съседните на Виетнам страни бежански лагери, които приемаха така наречените „корабни хора“, оживели по време на морското пътешествие. Останалите, които бяха потънали, нямаша име. Бяха умрели анонимно. Ние бяхме между щастливците, добрали се до твърда земя. Чувствахме се благословени, че сме част от двете хиляди бежанци в лагер, предназначен за двеста.

Построихме си наколна колиба на един отдалечен склон в края на лагера. В продължение на няколко седмици двайсет и пет души от пет различни семейства скришом сечехме дървета в близката гора и ги забивахме в меката глинеста почва. После закрепихме отгоре им шест парчета шперплат, които образуваха обширен под, и най-накрая покрихме конструкцията с платно в електриковосин цвят на пластмасова играчка. Имахме късмета да намерим достатъчно найлонови и ютени чували от ориз, за да затворим четирите страни на колибата и трите страни на общата ни баня. Двете постройки приличаха на музейна инсталация на съвременен художник. Нощем спяхме така притиснати един до друг, че никога не ни беше студено, макар да нямаше одеяла. Денем синьото платно поемаше толкова топлина, че в колибата не можеше да се диша. В дъждовните дни и нощи водата проникваше през дупките, пробити от листата, клонките и стъблата, които бяхме накачили по колибата, за да я освежим.

Ако в такъв ден или в такава нощ под платното бе дошъл някой хореограф, той със сигурност щеше да възпроизведе следната сцена: двайсет и пет изправени, малки и големи фигури, с консервени кутии в ръце, които се пълнят с водата, стичаща се отгоре понякога обилно, понякога капка по капка. Ако под платното беше дошъл композитор, той щеше да чуе оркестрацията на водата, която барабанеше по дъното на консервените кутии. Ако под платното беше дошъл кинорежисьор, той щеше да улови красотата на мълчаливата спонтанна солидарност на клетниците. Но под платното бяхме само ние, изправени на пода, който бавно потъваше в глинестата земя. Три месеца по-късно толкова се беше наклонил на една страна, че се наложи да се разположим така, че да попречим на жените и децата да се хлъзнат в съня си към шкембето на съседа.

Напук на нощите, през които мечтите ни изтичаха по наклонения под, майка ми продължи да храни амбиции за бъдещето ни. Беше си намерила съюзник в лицето на един очевидно наивен млад човек, който дръзваше да демонстрира радост и безгрижие сред монотонността на празното ни ежедневие. Двамата заедно направиха курс по английски. По цели сутрини повтаряхме след него думи, от които не разбирахме нищо. Но не изпускахме нито едно занимание, тъй като той успяваше да повдигне небето и да открие пред погледите ни нов хоризонт, далече от зейналите дупки, пълни с изпражненията на две хиляди бежанци. Ако не беше лицето му, никога нямаше да ни мине през ум, че може да има бъдеще без отвратителни миризми, мухи и червеи. Ако не беше лицето му, никога нямаше да ни мине през ум, че един ден няма повече да ядем развалена риба, събрана от земята, където я хвърляха всеки следобед в часа, определен за разпределяне на провизиите. Ако не беше лицето му, желанието ни да протегнем ръка и да хванем мечтите си най-вероятно щеше да умре.

За жалост, от всички сутрини, прекарани с импровизирания учител по английски, запомних само едно изречение: My boat number is KG0338. То пък се оказа напълно безполезно, тъй като никога не ми се наложи да го употребя, дори по време на медицинския преглед, на който ни подложи канадската делегация. Назначеният в нея доктор дори не ме заговори. Вместо да ме попита: Boy or girl? – две думи, които също

знаех, – той просто дръпна ластика на панталона ми. Предполагам, че лицата на десетгодишно момче и десетгодишно момиче трябва да са си приличали ужасно, като се има предвид колко бяхме кльоцави. А и нямаше време за приказки, хората се тълпяха от другата страна на вратата. В стаичката, където се провеждаше прегледът, беше много горещо. Отворените прозорци гледаха към шумна алея, гъмжаща от народ, който се блъскаше около водната помпа с кофа в ръка. Телата ни бяха пълни с бълхи и покрити с крастави струпей, лицата ни носеха объркания израз на хора, изпуснали контрола над нещата. Аз и бездруго говорех твърде малко, понякога дори млъквах съвсем. Когато бяхме малки, братовчедка ми Сао Май говореше от мое име, защото бях нейна сянка: на същите години, в същия клас, със същия пол, с единствената разлика, че нейното лице беше обърнато към светлината, а моето – към мрака, сянката, тишината.

Майка ми настояваше да говоря, както и възможно най-бързо да науча френски и английски, тъй като майчиният ми език бе станал безполезен. Още на втората ни година в Квебек тя ме изпрати в казарма за англоговорещи кадети. Каза ми, че така ще науча английски безплатно. Ала грешеше, ученето не беше безплатно. Заплатих го, и то скъпо. В казармата имаше четирийсетина кадети, високи, буйни и на всичкото отгоре в юношеска възраст. Вземаха се на сериозно, инспектирайки педантично гънката на яките, наклона на баретите, блясъка на ботушите. Най-старите овикваха най-младите. Без да си дават сметка, играеха на война, на абсурд. Не можех да ги разбера. Не разбирах и защо старшината непрекъснато повтаря името на съседа ми. Може би за да запомня как се казва въпросният юноша, който беше два пъти по-висок от мен. Проведох първия си диалог на английски, обръщайки се към него на края на тренировката: Bye, Asshole.

Майка ми често ме поставяше в безкрайно неудобно положение. Един път ме изпрати да купя захар в бакалията, която се намираше точно под първия ни апартамент. Отидох, но не намерих захарта. Майка ми ме отпрати и даже заключи вратата след мен: „Да не си се върнала без захар!“. Беше забравила, че съм глуха и няма. Седнах на стъпалата на бакалията и стоях там до края на работното време, когато бакалинът ме хвана за ръка и ме заведе до пакетите със захар. Беше ме разбрал, въпреки горчивината на думата „захар“ в устата ми. Дълго време си мислех, че на майка ми ѝ доставя неимоверно удоволствие да ме бута до ръба на пропастта. Когато на свой ред станах майка, разбрах, че е трябвало да отгатна силуета ѝ зад заключената врата и залепеното за шпионката око; че е трябвало да чуя как говори по телефона с бакалина, докато аз плача на стъпалата. По-късно разбрах още, че отвъд надеждите, които несъмнено е хранела за мен, е съумяла най-вече да ме научи как отново да пусна корени, как да мечтая.